

СИЛОГІСТИЧНА МОДЕЛЬ ПРАВОВОГО ОБҐРУНТУВАННЯ: МІЖ ТРАДИЦІЄЮ І РЕАЛЬНІСТЮ

О. УВАРОВА
*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри теорії держави і права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)*

Правозастосуванню передрікають статус найбільш актуальної теми ХХІ століття: на долю правозастосовних органів випадає вирішення найдискусійніших питань, що виникають у суспільстві, а за самим правозастосуванням визнають статус гарантії забезпечення справедливості й виправлення несправедливості [1, хііі], «миру, добробуту, людської гідності і повсякденного життя» [2, р. 76]. Дійсно, йдеться про широку сферу правового регулювання: вирішення юридичних конфліктів, притягнення до юридичної відповідальності, встановлення юридично значущих фактів, надання певного правового статусу — учасники суспільних відносин постійно стикаються із застосуванням до фактів життя норм і принципів права уповноваженими на це суб'єктами. Відповідно, для органів публічної влади правозастосування виступає однією з основних форм реалізації їх повноважень.

Напевно, саме з огляду на таке значення правозастосування увагу вже не перше століття привертає питання про те, як правозастосовець приймає відповідне рішення, яким є механізм його вироблення. Але сьогодні акценти зміщуються: на перший план виходить не стільки питання вироблення рішення, скільки проблема його обґрунтованості. Від цього, як справедливо підкреслюється, значною мірою залежить легітимність права. «Не так важливо, як суддя дійшов відповідного висновку, якщо він зміг належним чином його обґрунтувати» [3, р. 236], довести його відповідність праву, переконати в його справедливості. Недарма судові рішення, як найбільш яскравий приклад правозастосовного акта, називають «публічним обличчям правосуддя, як закон — публічним обличчям правотворчості» [4, р. 1].

Метою цієї статті є перегляд традиційного для вітчизняної правової думки погляду на правозастосування як на стадійний процес, завданням якого є забезпечення реалізації норм права щодо конкретних життєвих випадків шляхом винесення індивідуально-правових рішень, крізь призму вимоги правової обґрунтованості правозастосовного рішення.

Небезпідставно вважається, що правозастосовна діяльність є доволі рутинною [5, р. 470]. Невипадково еталоном в цій сфері вважається метод правозасто-

© О. Уварова, 2014

сування, вироблений німецькою школою права і названий нею «*Relationstechnik*» («*relationship technique*» [6, р. 16], «техніка відносин»). Пояснення, чому йдеться саме про техніку відносин, знаходимо у Р. Циппелюса, який підкреслює важливість тісного взаємозв'язку (відносин) між конкретними фактичними обставинами і юридичними наслідками, на які вказує правова норма [7, р. 13]. Також часто використовуваною є назва: «*the step-by-step method*» [8, р. 20] (*покроковий метод*). Власне, йдеться про визнаний загальною теорією права підхід, коли процес правозастосування описується за прикладом логічного силогізму: правило поведінки (правова норма) є великою посилкою, факти в конкретній справі — малою посилкою, правозастосовне рішення — висновком [9, с. 3; 10, с. 256] (окремі автори уточнюють, що насправді йдеться про полісилогізм, тобто про ланцюг взаємопов'язаних силогізмів [11, р. 814]).

Такий підхід завдячує своїм походженням концепції розподілу влади, яка головним завданням судової гілки називає здійснення правосуддя, а отже — звернення до встановлених законодавчою владою правил поведінки для вирішення юридичних конфліктів. Крім того, судді потребують певного дороговказу, який одночасно б їх обмежував. Орієнтуючи суддю, як і будь-якого іншого правозастосовця, на силогістичну модель, ми спрямовуємо і одночасно стримуємо його в зусиллях із встановлення великої посилки юридичного силогізму — в іншому випадку підвищувалася б загроза нав'язування ним своїх особистих переконань і уявлень про цінності, результатом чого ставало б створення нової правової норми замість застосування існуючої. Але не слід забувати: встановлення юридичної основи вирішення справи вимагає від правозастосовця вміння використовувати всю «валізу прийомів», уявлення про які має дати юридична освіта і які включають в себе способи тлумачення, максими із подолання колізій і прогалін у позитивному праві, звернення до принципів права і багато іншого. В ідеалі, дотримання правозастосовцем усіх вимог до встановлення юридичної основи вирішення справи має забезпечити передбачуваність правового регулювання і правову рівність сторін [12, р. 75].

Утім, незважаючи на широку підтримку такого погляду на правозастосування, загальноновизнаним його назвати не можна. Більше того, дискусія між прибічниками силогістичної моделі правозастосування (яку також називають дедуктивною) і її противниками відома західній юридичній думці як протистояння формалістів (традиціоналістів) і реалістів. За великим рахунком, це спір між тими, від кого можна почути заклик «мислити як юрист» [13, р. 19–20; 14], і тими, хто вважає, що юридичне мислення відрізняється від звичайного людського мислення тільки тим, що його метою є вирішення певного юридичного питання. Ілюстрацією ідей перших могли б стати слова професора Кінгсфілда, героя оскароносного фільму «Паперова погоня» 1973 р., який свою лекцію для студентів-першокурсників почав так: «Ви будете вчити праву себе самі. Я буду тренувати ваш розум. Ви прийшли сюди з головами, повними каші, але якщо вцілієте, то підете звідси, вміючи мислити, як юристи». Говорячи про вміння мислити, як юрист, професор, чия фігура вважається знаковою, озвучив ідею, яка нараховує вже не одне століття. Ще в XVII ст. видатний англійський суддя Едвард Кокс вказував на те, що юридичне мислення відрізняється від звичного, буденного, навіть якщо останнє є дуже ґрунтовним. Крім того, як також підкреслив професор Кінгсфілд, різниця є не лише змістовною, а й процедурною. Тобто вона зумовлена не лише тим, що юристи знають правові норми, а звичайні

люди — ні. Більшою мірою її зумовлює те, що юристи й судді використовують методи аргументації, міркування й прийняття рішень, які відрізняються від аргументації й міркувань із боку неюрислів. Саме набуття вказаних навичок і стає головною метою підготовки майбутніх юристів й змістовним компонентом юридичної практики.

Реалісти ж наполягають на тому, що правозастосовець використовує так званий метод «назад працюючого мислення»: спираючись на інтуїцію й емоції, суддя, як і будь-яка інша людина, спочатку приймає рішення, а вже потім обґрунтовує його. Головна роль у такому процесі належить не логіці, а інтуїції. Адже «правосуддя є творчою працею, а не просто застосуванням закону на основі силогізму» [15, с. 187]. Вважається, що поштовх для розвитку школи правового реалізму дала написана у 1921 р. стаття Джозефа Хатчесона, техаського федерального судді, яка змінила традиційні уявлення про правозастосування. Він стверджував, що помилково вважати, що зазвичай суддя передусім дивиться на текст правила, встановлює його мету, з'ясовує намір законодавця, щоб відповідно до цього вирішити справу. Більше відповідає дійсності, як вказував Дж. Хатчесон, твердження, що суддя спочатку, переважно базуючись на знанні обставин справи, аніж правової основи, інтуїтивно доходить висновку, як слід вирішити справу, а вже потім знаходить юридичне підґрунтя для аргументації свого рішення [16, р. 275].

Реалісти попереджають правозастосовців від захоплення логікою, оскільки вона часто вступає в конфлікт зі здоровим глуздом й заважає прийняттю соціально бажаних рішень. Та й у цілому виходять із того, що процес мислення судді або іншого суб'єкта правозастосування не піддається через свою емоційність логічному обґрунтуванню.

Є різні течії реалістів, що по-різному відповідають на питання про те, як правозастосовець приймає рішення. Є ті, хто, за прикладом судді Дж. Хатчесона, наполягають: правозастосовець спочатку вирішує, якого результату має бути досягнуто (наприклад, Буш має перемогти у справі «Буш проти Гора», 2000), і потім намагається аргументувати його (жорсткий реалізм). Є й такі, що вказують на інтуїтивність прийняття того чи іншого рішення: люди приймають рішення інтуїтивно, а потім намагаються обґрунтувати його [17, р. 103]; але оскільки інтуїція формується на підставі знань, інтуїція досвідченого правозастосовця може забезпечити досить точний результат. Інакше кажучи, суддя доходить певного висновку не тому, що він від самого початку мотивований на певний кінцевий результат, а тому, що попередні знання й переконання визначають його. Як із цього приводу свого часу підсумовували Р. Давид і К. Жоффре-Спінозі, законодавчі тексти часто розглядаються переважно як свого роду путівники у пошуках справедливого рішення, а не як суворі накази щодо відповідного способу тлумачення норми і вирішення справи. Деякі судді навіть прямо визнають, що спочатку знаходять справедливе рішення, а вже потім відшукують його обґрунтування у праві [18, р. 102].

Однак було б значним спрощенням виходити із того, що формалісти розглядають правозастосовців лише як операторів гігантської силогістичної машини, а реалісти зводять увесь процес правозастосування до інтуїтивного виведення рішення й ставлять його результат у пряму залежність від того, що «суддя з'їв на сніданок» [17, р. 102].

Сучасні формалісти погоджуються із тим, що правозастосування не є механістичною активністю. Безумовно, *Relationstechnik* функціонує найкраще, коли

нормативні акти і за змістом, і за формою відповідають встановленим вимогам. Окремі західні вчені в цьому сенсі говорять про «гарно написані закони» (*well-drafted statutes*), розуміючи під ними акти, що є добре узгодженими між собою; чітко вказують, на кого поширюється їх дія і за яких обставин слід ними керуватися; дозволяють правозастосовцю віднаходити об'єктивні факти, а не ґрунтуватися на суб'єктивних оцінках; не очікують від правозастосовця винесення політично мотивованих рішень; зводять до мінімуму ситуації, коли правозастосовець змушений звертатися до оціночних понять і використовувати свободу розсуду [19, р. 95–96]. Однак це не означає, що формалісти ігнорують необхідність вирішення так званих «складних справ».

Слід зазначити, що проблема «складних справ» — це великою мірою проблема судового правозастосування, причому здебільшого на стадії апеляційного або касаційного оскарження. Адже правозастосування в позасудовому порядку відбувається переважно за підстав, які не передбачають наявності спору про право. Йдеться про ситуації, коли до компетенції уповноваженого органу входить винесення рішення, яке є необхідною підставою для реалізації прав і обов'язків учасників суспільних відносин (рішення про призначення пенсії, про реєстрацію юридичної особи, про надання статусу інваліда, про реєстрацію платника податків тощо), або яким фіксується певний юридично значущий факт (народження, шлюбу, смерті) тощо. Такі правозастосовні рішення приймаються у безспірному порядку. І лише у разі, якщо сторона, щодо якої прийнято відповідне рішення, або особа, чиї інтереси таке рішення зачіпає, вважає, що її права або законні інтереси було порушено, вона може ініціювати процедуру оскарження. Це може бути адміністративний порядок оскарження (до вищого органу) або судовий.

Але навіть у цьому випадку важливо розуміти: якщо закон є чітким і зрозумілим, і вироблене на його підставі рішення є очевидним, мало хто буде його оскаржувати. Скажімо, якщо державний реєстратор залишає без розгляду заяву фізичної особи щодо реєстрації її підприємцем на тій підставі, що нею не подано документ, який підтверджує внесення реєстраційного збору за проведення державної реєстрації фізичної особи — підприємця (відповідну підставу передбачено законом), то, швидше за все, фізична особа утримається від оскарження такого рішення в суді, віддавши перевагу виправленню допущеної помилки і заново подавши документи для реєстрації. Тільки у тих випадках, де існує спір про право, і обидві сторони вважають, що мають реальний шанс на перемогу (отже, мають аргументи на користь своєї позиції), вони звертаються до суду. Про ще більший характер складності справи, за загальним правилом, свідчить факт звернення сторони у справі до апеляційного суду або, у подальшому, касаційне оскарження, адже в цьому випадку йдеться про те, що суд не зміг переконати її у правильності свого рішення.

Як результат такої об'єктивно зумовленої юридичної «селекції» — чим вища судова інстанція, тим відсоток складних справ і рівень їх складності є більшими. І в таких складних випадках особливо загострюється питання особистих поглядів судді на ті чи інші питання, щодо яких у суспільстві немає єдиного погляду. Як свідчить практика вищих судових інстанцій інших держав, судів конституційної юрисдикції, а також рішення Європейського суду з прав людини, це питання, пов'язані із впливом науково-технічного прогресу на життя людини (спірні питання штучного запліднення, проблема евтаназії), дискусії щодо

легального визнання одностатевих відносин, положення національних і релігійних меншин у суспільстві тощо. У складних справах немає єдиної правильної відповіді, яку можна було б вивести із правової норми, або, принаймні, вона не є очевидною. Це ті справи, які нагадають нам про те, що право не може розглядатися виключно як інструмент «організації» співжиття різних членів суспільства. Основним його завданням стає забезпечення балансу інтересів суб'єктів, що особливо актуально, коли йдеться про приватноправові відносини.

У цьому сенсі інтерес становить класифікація типів правозастосування, свого часу запропонована А. Бараком, який залежно від категорії справи поділяє правозастосування на такі види: 1) правозастосування у легких і зрозумілих справах, для яких наявний лише один варіант вирішення на підставі існуючих норм позитивного права; 2) незрозумілі справи, в яких лише детальний аналіз має показати, що лише одне з можливих рішень у правовому сенсі є правильним; 3) важкі справи або, за термінологією Джозефа Раза, «неврегульовані спори», в яких виникають питання, на які право не дає одну-єдину допустиму відповідь [20, с. 51–52; 21, с. 72].

У свою чергу, правовий реалізм, який, як стверджується дослідниками, було неправильно сприйнято практично усюди за межами своєї батьківщини — США [22, р. 1362], не відкидає значення правової основи вирішення справи, однак вказує на необхідність врахування неправових факторів (особистість правозастосовця, його особисті погляди і переконання, пріоритети з точки зору публічної політики), які формують уявлення про те, як має бути вирішена справа ще до того моменту, як правозастосовець звертається до правових норм [13, р. 138]. Здійснюються навіть спроби прогнозування, яке рішення буде прийнято, виходячи із таких показників, який вік кожного із суддів, які будуть приймати рішення, статевої належності, національності, місця проживання, належності до політичної сили на момент обрання на посаду судді тощо. Враховується, яку позицію у схожих справах раніше займав той чи інший суддя. Усе це дозволяє робити доволі чіткі прогнози щодо того, яке рішення буде винесено у певній справі [23]. А деякі автори навіть стверджують, що це більш надійний показник, аніж аналіз тексту нормативних актів і прецедентів, що мають бути застосовані для вирішення справи. І продовжуючи цю думку, говорять про те, що за іронією долі, Верховний суд — це останнє місце, де слід шукати чітку правову аргументацію.

Реалісти часто зображуються скептиками, які тільки те й роблять, що сумніваються в традиційній теоретичній моделі правозастосування. Їм на захист можна сказати, що реалісти перш за все хотіли збільшити визначеність і передбачуваність права шляхом з'ясування справжньої природи правозастосування. Крім того, реалісти ставили за мету реформувати юридичну освіту, зокрема шляхом впровадження клінічної юридичної освіти, яка тепер наявна практично в кожному американському юридичному навчальному закладі (і набуває все більшої популярності в Європі). Не можна не згадати і про те, що на основі правового реалізму виникла нова школа юриспруденції, що довгий час домінувала в США і набула поширення в інших країнах, а також у міжнародно-правовій науці — економічний аналіз права.

Як бачимо, дебати між правовими реалістами і традиціоналістами можуть бути зведені до порівняння способів їх мислення [24, р. 454]. Перша модель є швидкою й інтуїтивною, в той час як друга є більш логічною, системною і схиль-

ною до роздумів. Це позначилося і на традиції викладення правозастосовного рішення. У «німецькому» рішенні викладається «стандартний хронологічний опис з єдиною точкою зору на події, що мали місце». Німецький процес навіть не намагається тримати інтригу. Він не вдається до боротьби за уяву читача, не включає до своєї історії детального опису юридично незначущих, але по-людськи цікавих обставин. Образно кажучи, за німецькою (традиціоналістською) моделлю суддя ставить перед собою завдання написати історію, засновану на фактах, які встановлено під час розгляду справи. Сторони спору забезпечують суддю матеріалом, який є необхідним для його роботи. Метою їх співпраці є рішення, що відповідає праву. Окремі елементи провадження, яких вимагає закон, служать ніби «окулярами», крізь які суддя розглядає справу. Це ніби невеличкий театр, церемонія економна, зали судових засідань скромні, і судді головують з висоти декількох сантиметрів, а не метрів, як це буває в США. Атмосфера більш тісної співпраці й менш конфронтаційна, ніж у американських колег. Німецькі судові процеси нагадують спільні проекти, на кшталт збирання головоломки або розгадування кросворду.

Крім того, традиціоналістська модель, орієнтована, як ми вже казали, на покроковий метод, об'єктивно зумовлює те, що правовий аналіз проблеми ніколи не може починатися із висновку про кінцевий результат (або навіть із уявлення про те, яким він має стати). Навпаки, кінцевий результат має бути отримано шляхом встановлення фактичних і юридичних обставин справи, крок за кроком [8, р. 21].

Наведені вище характеристики правозастосування у світлі двох найбільш відомих теорій, які по суті стали яскравим відображенням впливових правових традицій — континентальної і англосаксонської, дозволяють дещо по-іншому поглянути на модель правозастосування, що стала звичною для вітчизняної юридичної думки. Наведена в ній силогістична модель традиційно має за мету надати уявлення *про зовнішній бік правозастосування*, представити його як сукупність процедурних дій, що утворюють відповідні стадії — стадію встановлення фактичних обставин справи, стадію визначення правової норми, що відповідає встановленим обставинам, і стадію ухвалення рішення. Наведений підхід до правозастосування залишає (як видається, виправдано) поза дужками питання про те, як правозастосовець доходить відповідного рішення — інтуїтивно, ще до того, як звертається до норми права, або ж крок за кроком вивчаючи обставини справи? Який вплив на нього мають позаюридичні фактори (власні уподобання, симпатії, життєвий досвід тощо)? Така модель правозастосування є нормативною — вона не описує, вона орієнтує правозастосовця на те, яким є *належний* шлях до вироблення рішення. Однак на відміну від західного свого відповідника (школи традиціоналістів, або формалістів) такий підхід не є концепцією способу правового мислення. Він описує правову форму *діяльності*.

Чи є поєднуваними ці два підходи до розкриття природи правозастосування? Вважаємо, що так. Цю статтю ми починали зі слів про все більше усвідомлення того, що не є таким важливим, в який мисленнєвий спосіб суддя чи інший правозастосовець доходить того чи іншого висновку... Головне, чи є такий висновок належним чином обґрунтованим. Вимога правової обґрунтованості правозастосовного акта ніби примирює силогістичну модель правозастосування як правової форми діяльності із дедуктивною моделлю правозастосування як

способу правового мислення. Вона (визнаючи, що уявлення про правозастосування як про силогізм є значним спрощенням, а спосіб правового мислення взагалі не піддається зовнішньому регулюванню і дійсно може мати численні індивідуальні особливості) *зобов'язує правозастосовця обґрунтувати своє рішення, беручи за основу той самий силогізм*. Указана вимога одночасно виконує роль і орієнтира для правозастосовця у вирішенні ним певного юридичного питання, і обмежувача його свободи, зв'язуючи правозастосовця необхідністю звернення до наявних норм і принципів права, дисциплінує його. Крім того, зміщуючи в такий спосіб акцент і розглядаючи силогістичну модель саме як модель *обґрунтування* рішення, як певний методологічний прийом, який не замінює сутнісної сторони процесу, не перетворює правозастосовця на «устрій із вирішення проблем» [6, р. 24], ми фактично прислухаємося до тих критиків, які вказують, що уявлення про правозастосування як про силогізм автоматично виключає творчу складову цього процесу, характеризує його суто як технічну діяльність.

Окремо слід відзначити: чим більшими є підстави вважати, що розглядуване юридичне питання є складним (неоднозначною є практика його вирішення, справа перебуває на стадії апеляційного або касаційного оскарження тощо), тим вищими є вимоги до правової аргументації правозастосовного акта (як підкреслює К. Енгель, чим вищим є суд, тим довшим є його рішення [6, р. 12]). За загальним правилом, як від пересічної людини очікують, що вона буде дотримуватися закону, навіть якщо вона вважає його помилковим, так і від правозастосовця очікують слідування правовому припису, навіть якщо він не згоден із ним. Як і роздратовані батьки, які не змогли переконати дитину, говорять: «Тому що я так сказав!», так само може вчинити і право. Тому перед правозастосовцем, який вважає за необхідне відхилитися від правового припису, стоять найвищі вимоги до аргументації рішення, що ним приймається.

Силогістична модель правового обґрунтування, таким чином:

по-перше, змушує правозастосовця, яким би не був мисленнєвий процес вироблення відповідного рішення (а ми не можемо повністю виключити вплив позаюридичних факторів, особливо якщо йдеться про «складні справи»), перевірити правильність отриманого результату: він має переконати себе, адресатів рішення, вищі судові інстанції, юридичну громадськість і суспільство в цілому [25, р. 326];

по-друге, створює можливість проконтролювати правозастосовця, визначити, чи зрозумів він позиції сторін у справі, дає основу для перегляду його рішення, надання йому оцінки [5, р. 470];

по-третьє, відіграє важливу роль у процесі юридичної освіти — вона не змушує студентів повірити у механічність самого процесу правозастосування, але в той же час пропонує їм аналітичну структуру, яка виступає універсальним орієнтиром при виробленні правозастосовного рішення [26, р. 23]. «Навчитися належному правовому обґрунтуванню — це як вчитися малювати або писати художні твори. Цьому вчать упродовж всього життя», — зазначав Дж. Делані, автор книги «Навчання правовому обґрунтуванню» [26, р. 13]. Однак і він не заперечував: творчість без методичних обмежень часто є безладною і неефективною.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Charles Bradley J.* Applying law / Bradley J. Charles. — Carolina Academic Press, 2011. — 121 p.
2. *Sherwin E.* Demystifying Legal Reasoning / Emily Sherwin, Larry Alexander. — Cambridge University Press, 2008. — 264 p.
3. *Spaak Torben.* Principled and Pragmatic Theories of Legal Reasoning / Torben Spaak, Anders Fogelklou. — Festschrift Till Ake Frandberg, 2003. — P. 235–262.
4. *Popkin William D.* Evolution of the judicial opinion : institutional and individual styles / William D. Popkin. — New York University Press, 2007. — 301 p.
5. *Maxeiner James R.* Imagining Judges that Apply Law: How They Might Do It / James R. Maxeiner // Pennstate Law Review. — 2009. — Vol. 114, Number 2. — P. 469–483.
6. *Engel C.* The Impact of Representation Norms on the Quality of Judicial Decisions / Christoph Engel // Max Planck Inst. for Research on Collective Goods, Working Paper. — 2004. — № 13. — 46 p.
7. *Zippelius R.* Introduction to German Legal Methods / Reinhold Zippelius, Kirk W. Junker, P. Matthew Roy. — Carolina Academic Press; 10th edition, 2008. — 180 p.
8. *Wolff L.-C.* Structured Problem Solving: German Methodology from a Comparative Perspective / Lutz-Christian Wolff // Legal Education Review. — 2004. — Vol. 14, № 1. — P. 19–51.
9. *Васьковський Е. В.* Цивилистическа методологія. Учення о толкованні і примененні гражданських законів / Е. В. Васьковський. — М. : Центр ЮрИнфоР, 2002. — 400 с.
10. *Шершеневич Г. Ф.* Общая теория права / Г. Ф. Шершеневич. — М. Изд. Бр. Башмаковых, 1911. — Т. I. — Вып I. — 698 с.
11. *Huhn W.* The Use and Limits of Deductive Logic in Legal Reasoning / Wilson Huhn // Santa Clara Law Review. — 2002. — Vol. 42. — P. 813–862.
12. *Evald J.* Law, Method and Values, in Legal Theory / Jens Evald // Stockholm Institute for Scandianvian Law. — 2000. — P. 73–94.
13. *Schauer F.* Thinking Like a Lawyer: A New Introduction to Legal Reasoning / Frederick Schauer. — Harvard University Press, 2012. — 256 p.
14. *Vandevelde K. J.* Thinking Like a Lawyer: An Introduction to Legal Reasoning / Kenneth J. Vandevelde. — Westview Press, 2010 — 352 p.
15. *Максимов С. И.* Правовая реальность: опыт философского осмысления : монография / С. И. Максимов. — Харьков : Право, 2002. — 328 с.
16. *Hutcheson J.* (1929). The judgment intuitive: The function of the «hunch» in judicial decision / J. Hutcheson // Cornell Law Journal. — 1929. — № 14. — P. 274–288.
17. *Guthrie C.* Blinking on the bench: How judges decide cases / C. Guthrie, J.J. Rachlinski, A. J. Wistrich // Cornell Law Review. — 2007. — № 93. — P. 101–141.
18. *Давид Р.* Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози ; пер. с фр. В. А. Туманова. — М. : Междунар. отношения, 1999. — 400 с.
19. *Ratnapala S.* Jurisprudence / Suri Ratnapala. — Cambridge University Press, 2009. — 390 p.
20. *Барак А.* Судейское усмотрение : пер. с англ. / А. Барак. — М. : Норма, 1999. — 376 с.
21. *Верещагин А. Н.* Судебное правотворчество в России. Сравнительно-правовые аспекты / А. Н. Верещагин. — М. : Междунар. отношения, 2004. — 344 с.
22. *Tumonis V.* Legal Realism & Judicial Decision-Making / Vitalius Tumonis // JURISPRUDENCE. — 2012. — № 19(4). — P. 1361–1382.
23. *Евсеев А.* Верховный Суд США сегодня / А. Евсеев. — Харьков : Юрайт, 2014. — 56 с.

24. *Evans J. St.* In two minds: Dual process accounts of reasoning / J. St. Evans // Trends in Cognitive Sciences. — 2003. — Vol. 7, Issue 10. — P. 454–459.
25. *Engel Ch.* The impact of institutions on the decision how to decide / Christoph Engel // Journal of Institutional Economics. — 2007. — № 3. — P. 323–349.
26. *Delaney J.* Learning Legal Reasoning: Briefing, Analysis and Theory / John Delaney. — John Delaney Pubns, 1987. — 139 p.

Уварова О. О. Силлогістична модель правового обґрунтування: між традицією і реальністю

Анотація. У статті наведено огляд основних положень школи формалістів і школи реалістів щодо правозастосування, зокрема щодо вироблення правозастосовцем рішення у справі.

Зроблено такий висновок: західна юридична думка використовує силлогістичну модель (правова норма як велика посилка, фактичні обставини справа — мала посилка, рішення у справі — висновок) для пояснення процесу правового мислення. Вітчизняна правова доктрина за допомогою силлогізму описує зовнішній бік правозастосування, сукупність процедурних дій, що утворюють відповідні стадії. Запропоновано розглядати силлогістичну модель як модель правового обґрунтування правозастосовного рішення.

Ключові слова: правозастосування, формалісти, реалісти, силлогізм, складні справи, правове обґрунтування.

Уварова Е. А. Силлогистическая модель правового обоснования: между традицией и реальностью

Аннотация. В статье приведен обзор основных положений школы формалистов и школы реалистов о правоприменении, в частности о выработке правоприменителем решения по делу.

Сделан следующий вывод: западная юридическая мысль использует силлогистическую модель (правовая норма как большая посылка, фактические обстоятельства дела — малая посылка, решение по делу — заключение) для объяснения процесса правового мышления. Отечественная правовая доктрина с помощью силлогизма описывает внешнюю сторону правоприменения, совокупность процедурных действий, образующих соответствующие стадии. Предлагается рассматривать силлогистическую модель как модель правового обоснования правоприменительного решения.

Ключевые слова: правоприменение, формалисты, реалисты, силлогизм, сложные дела, правовое обоснование.

Uvarova O. Syllogistic Model of Legal Reasoning: Between Tradition and Reality

Summary. The article provides an overview of the main provisions of the formalists and realists schools on law applying and, in particular, on the elaboration of decision in the case.

It was concluded: Western legal thought uses the syllogistic model (legal norm as the major premise, the factual circumstances of the case — the minor premise, and decision — conclusion) to explain the process of legal reasoning. Domestic legal doctrine describes the outer side of law applying by a syllogism, as a set of the procedural actions, forming the corresponding stage. It is proposed to consider the syllogistic model as a model of legal reasoning of law-applying decision.

Key words: law applying, formalists, realists, syllogism, hard cases, legal reasoning.